

KIRGIZÇA-TÜRKÇÖ SÖZDÜK “KIRGIZCA TÜRKÇE SÖZLÜK” I (A-J), II (K-Z)

Ekrem Arıkoğlu, Cıldız Alimova, Rahat Askarova, Bilge Kağan Selçuk (2017), *Kırgızça-Türkçö Sözdük (Kırgızca Türkçe Sözlük) I (A-J), Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek, 1020 s., ISBN: 978-9967-31-579-2*

Ekrem Arıkoğlu, Cıldız Alimova, Rahat Askarova, Bilge Kağan Selçuk (2017), *Kırgızça-Türkçö Sözdük (Kırgızca Türkçe Sözlük) II (K-Z), Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek, 1216 s., ISBN: 978-9967-31-580-8*

Erdi ERBEDEN*

Dil Araştırmaları, Bahar 2018/22: 256-264

Yirminci yüzyılın başlarına kadar diğer Türk toplulukları ile ortak bir yazı dili kullanan Kırgızlar, 1917 Ekim İhtilalinin akabinde gelen süreçle birlikte kendi yazı dillerini kullanmaya başlamışlardır. Bugüne kadar Türkiye, Türk dünyası, Rusya Federasyonu, Amerika ve Avrupa ülkelerinden pek çok araştırmacı hususi olarak Kırgız Türkçesi üzerine incelemelerde bulunmuştur. Zikredilen araştırmaların bir kısmını da sözlük çalışmaları teşkil eder. Bu alanda yeni ve en yetkin çalışma olan *Kırgızça-Türkçö Sözdük* geçtiğimiz aylarda bilim dünyasının hizmetine sunulmuştur.

Standart Kırgız Türkçesinin ilk sözlüğü Sovyetler Birliği döneminde Rus Türkolog Profesör Konstantin Kuzmich Yudahin tarafından 1940 yılında iki cilt halinde *Kırgızsko-Russkiy Slovar* ismiyle yayımlanmıştır. Daha evvel herhangi hususi bir sözlüğü mevcut olmayan yeni Kırgız Türkçesinin kaynak dil olarak tanımlandığı bu çalışma için Yudahin'in yaklaşık yirmi yıl kadar bir süre boyunca materyal topladığı bilinmektedir. Bu yıllarda Kırgız yazı dili ile yayımlanmış mevcut eser sayısının hayli sınırlı olması nedeniyle sözlükte kullanılan leksik malzemenin bir kısmının da halk ağızlarından derlenilmesi söz konusu olmuştur (Abduldaev, İsaev 1969: 5). SSCB Bilimler Akademisinin Doğuyu İnceleme Enstitüsü tarafından Moskova'da yayımlanmış olan bu sözlük Rusya, Kırgızistan ve hatta Türkiye'de uzun bir süre tek kaynak olarak kullanılmıştır (Yudahin 1998: IV). Standart dilin zenginleşmeye başlamasıyla birlikte 1965 yılında ikinci baskısı yapılan sözlükte yaklaşık 40.000 madde başı bulunmaktadır (Yudahin 1965: 5). Yudahin, sözlüğünü 1944 ve 1957 yıllarında Rusça-Kırgızca olarak da yayımlamıştır (Akmataliev vd. 2010: 7, Yudahin 1957).

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, erdi.erbeden@gmail.com

Kırgızca izahlı ve örneklı olarak yayımlanmış ilk sözlük ise A. Abduldaev ve D. İsaev'in redaktörlüğünde hazırlanmış olan *Kırgız Tilinin Tüşündürmö Sözdüğü*'dür. Kırgız İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü tarafından 1969 yılında tek cilt olarak Bışkek'te yayımlanan eserde Kırgızca madde başları Kırgızca olarak izah edilmiş, anlamlar mümkün mertebe örneklelerle zenginleştirilmiştir (Abduldaev, İsaev vd.1969). 775 sayfa civarında olan sözlük yaklaşık olarak 25.000 madde başı içerir (Akmataliev vd. 2010: 5). Sözlüğün ana kaynaklarından biri tabî olarak Yudahin'in *Kırgızsko-Russkiy Slovar* isimli eseridir. Eserin giriş kısmında Yudahin'in madde başlarının tamamen kullanılmadığı ve elemeye tâbi tutulduğu aktarılmıştır. Yeni basılan edebi eserlerden, atasözü, deyim, efsane, masal, destan vb. folklor ürünlerinden ve halk ağızlarından tespit edilen sözcüklerin yeni sözlüğe madde başı olarak dâhil edildiği de bildirilmektedir. (Abduldaev vd.1969: 6-7).

Kırgız Tilinin Tüşündürmö Sözdüğü genişletilmiş iki cilt olarak revize edilmek istenmiş, ilk cilt 1984 yılında çıkarılmasına rağmen ikinci cildi yayımlanamamıştır (Akmataliev 2010: 7). Sözlüğün yeniden yayımlanması ihtiyacına binaen gerçekleştirilen girişimlerin sonuçsuz kalması ve Sovyetler Birliğinin de dağılması ile birlikte değişen koşullar yeni bir sözlük çalışmasını gerekli kılmıştır. Sovyet döneminde dinî ve milli anlamda mutlak özgür bir ortam olmadığı bilinmektedir. Milletlerin dinî, milli, kültürel mirasını yansıtan sözlüklerin de bu durumdan doğrudan etkilendiği bir hakikattir. Nitekim Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte bu dönemde kullanılmayan ya da sıklık olarak daha az tercih edilen bazı kelimelerin yeniden canlandığı görülmüştür. Aynı şekilde arkaik özellik kazanmış bazı kelimelerin de aktif olarak kullanılmaya başlandığı tespit edilmiştir. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla diğer dünya ülkeleriyle de hususi ilişkiler kurulmuş söz konusu münasebetler neticesinde Kırgız diline evrensel birtakım sözcükler girmiştir. Bunların dışında zamanla yeni kelimelerin türetildiği ve kelimelerin var olan anlamlarının dışında yeni anlamlar kazandıkları görülmüştür. Bütün bunlar mevcut sözlüklerin güncellenmesini veya yeni bir sözlük oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda A. Akmataliev'in redaktörlüğünde Cengiz Aytmatov Dil ve Edebiyat Enstitüsü tarafından 2010 yılında *Kırgız Tilinin Sözdüğü* yayımlanmıştır (Akmataliev vd. 2010: 3-4). Sözlüğün yazımında kaynak olarak *Kırgızsko-Russkiy Slovar*, *Kırgız Tilinin Tüşündürmö Sözdüğü* ve *Kırgız Tilinin Dialektologiya Sözdüğü* isimli eserlerden faydalanılmıştır (Akmataliev vd. 2010: 5). İki cilt halinde yayımlanan *Kırgız Tilinin Sözdüğü*'nde 50.000 madde başı bulunur. Kırgızca madde başları yine Kırgızca izah edilmiş ve manaları örneklelerle zenginleştirilmiştir. Standart Kırgız alfabesine göre dizilmiş olan eserin iki cildi toplamda yaklaşık 1460 sayfa kadardır (Akmataliev vd. 2010).

Kırgızca-Türkçe sözlük olarak Türkiye'de kullanılan ilk eser ise Yudahin'in *Kırgızsko-Russkiy Slovar* isimli çalışmasıdır. Kırgız yazı dilinin ilk sözlüğü olan *Kırgızsko-Russkiy Slovar* isimli bu eser 1945 yılında Türkiye'de *Kırgız Sözlüğü* ismiyle yayımlanmıştır. Abdullah Taymas'ın Türkiye Türkçesine aktardığı sözlük, Türk Dil Kurumu tarafından yine iki cilt halinde basılmıştır. Birinci cilt (A-J) 375+XVI, ikinci cilt (K-Z) 433+ XI sayfa kadardır (Yudahin 1998). Sovyetler Birliğinin dağılmasına kadar Türkiye'de Kırgızca-Türkçe ve Türkçe-Kırgızca herhangi bir sözlük çalışması yapılmamıştır.

Sovyetler birliğinin dağılma sürecinde Türk Dünyası ve Türkiye arasında ilişkilerin yeniden ve kalıcı olarak tesis edilmesi yolunda adımlar atılmaya başlanmış, genel anlamda dil ve hususi olarak sözlük çalışmalarına hız verilmiştir. Bu kapsamda yapılan ilk çalışmalardan birisi Ahmet Bican ERCİLASUN başkanlığında Kültür Bakanlığı desteğiyle hazırlanan *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* isimli eserdir.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü'nde Türk Dil Kurumunun 1988 baskısından seçilen yaklaşık 7.000 kelimenin Azerbaycan, Başkurt, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar, Türkmen, Uygur Türkçelerindeki ve Rusçadaki karşılıkları verilmiştir. İki cilt olarak tasarlanan sözlüğün ikinci cildi dizine ayrılmıştır. Birinci cilt 1183, ikinci cilt 502 sayfa kadardır. Madde başları Türkiye Türkçesinin alfabe düzenine

göre dizilen sözlükte Rusça karşılıklar da dâhil Kiril harfleri kullanılmamıştır. Lehçe karşılıklarında transkripsiyon harflerinden faydalanılmıştır. Altıncı beş yıllık kalkınma planı kapsamında hazırlanan eser üzerinde yaklaşık sekiz ay kadar bir süre çalışılmıştır. Sözlüğün Rusça karşılıkları Ali ÇEÇENOV, Azerbaycan Türkçesi karşılıkları Alaeddin Mehmedoğlu ALİEV, Başkurt Türkçesi karşılıkları Almas ŞAYHULOV, Kazak Türkçesi karşılıkları Erden Zadaulı KAJİBEK, Özbek Türkçesi karşılıkları Berdak YUSUF, Türkmen Türkçesi karşılıkları Cebbarmehmet GÖKLENOV, Uygur Türkçesi Karşılıkları Valeriy Uyguroğlu MAHPİR ve Kırgız Türkçesi karşılıkları Kadıralı KONKOBAY UULU tarafından hazırlanmıştır (Ercilasun vd.1991).

Sovyet sonrası dönemde Türkiye'de yayımlanan Türkçe-Kırgızca sözlüklerden biri de *Türkiye Türkçö-sü-Kırgız Türkçö-sü Sözdüğü* (Türkiye Türkçesi-Kırgız Türkçesi Sözlüğü) isimli eserdir. Ahmet Bican Ercilasun bu eseri yeni çalışmaların ilk denemesi olarak tanımlar (Çankaya 2014: 5). Nurettin Aksu ve Ayfer Işık tarafından kaleme alınan çalışmada yaklaşık 12.000 madde başı bulunmaktadır. 1997 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan sözlüğünün Türkçe-Kırgızca bölümü 249 sayfa kadardır. Madde başları Türkiye Türkçesinin alfabe düzenine göre sıralanmıştır. Ayrıca sözlüğün Kırgızca-Türkçe bölümü de mevcuttur. Yine madde başları Türkiye Türkçesinin alfabe düzenine göre sıralanmış olan bu bölüm 215 sayfa kadardır. Eserde Kiril harfleri kullanılmamıştır. Çalışmanın ön sözünde *Kırgız Sözlüğü*, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* ve *Kırgız Tilinin Tüshündürmө Sözdüğü* isimli eserlerden kaynak olarak faydalandığı belirtilmiştir (Aksu, Işık 1997).

Kırgızca-Türkçe ve Türkçe-Kırgızca olarak tasarlanmış başka bir sözlük çalışması ise Tuncer Gülensoy ve Burul SAGINBAYEVA tarafından yapılmıştır. *Kırgız Türkçesi - Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi - Kırgız Türkçesi Sözlük* isimli çalışma 2004 yılında Kayseri Erciyes Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır. Sözlük 319 sayfa civarındadır (Gülensoy, Sagınbayeva 2004).

Yine bu dönemde Kırgız-Türk Manas Üniversitesi tarafından Bişkek'te yayımlanan Güلزura CUMAKUNOVA'nın *Türkçö-Kırgızca Sözdük*'ü doğrudan Türkçe-Kırgızca

olarak hazırlanan ilk hacimli eserdir. 50.000 madde başı içeren sözlük Türkiye Türkçesinin alfabe düzenine göre sıralanmıştır. Örneklendirme yapılmayan sözlük hacim olarak 1000 sayfa kadardır (Cumakunova 2005).

Türkiye’de Kırgızca madde başları ve Türkçe karşılıkları biçiminde örneksiz olarak yayımlanan son çalışma ise Selahattin Çankaya’nın *Kırgız Sözdüğü* (Kırgız Sözlüğü)’dür. 50.000 madde başının bulunduğu sözlükte sözcüklerin Türkçedeki kısa ve öz karşılıkları verilmiştir. Kelimelerin veya deyimlerin Türkçede tam ya da yakın karşılıkları varsa bunlar tercih edilmiş, Türkçede karşılığı bulunmayan sözcüklerde birebir aktarma yoluna gidilmiştir. Sözlüğün madde başları standart Kırgız Türkçesinin alfabe düzenine göre yapılmış, Kırgızca yazılmış olan madde başları Latin harfleriyle transkribe edilmiştir. Kelimelerin anlamları noktasında her iki dilde ortak olan anlamlar sıralamada daha öne alınmış, diğer anlamlar önemine göre dizilmiştir. 664 sayfa olan sözlük pratik ve kullanışlı bir çalışmadır.

Prof. Dr. Ekrem ARIKOĞLU’nun başkanlığında, Öğr. Gör. Dr. Cıldız ALİMOVA, Öğr. Gör. Rahat ASKAROVA, Dr. Işın Bilge Kağan SELÇUK ve Doç. Dr. Bakıt ŞARŞEMBAYEV’in çalışmaları neticesinde üç yıl gibi bir sürede tamamlanan *Kırgızca-Türkçe Sözlük* (Kırgızca-Türkçö Sözdük) Haziran 2017’de Kırgız-Türk Manas Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır. 2 Aralık 2017’de Kırgızistan’ın başkenti Bişkek’te, Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Kasım Tınıstanov salonunda Türkiye’nin Bişkek Büyükelçisi Metin Kılıç, Türk Dil Kurumu Başkanı Mustafa Kaçalın, Kırgız-Türk Manas Üniversitesi Rektörü Sabahattin Balcı, Kırgız Türk Manas Üniversitesi Rektör Vekili Asılбек Kulmırzayev, üniversiteden öğretim üyeleri, öğrenciler ve basın mensuplarının katılımıyla *Kırgızca-Türkçe Sözlük* bilim dünyasına tanıtılmıştır. Çalışma Türkiye’de 2018 yılı Mart ayında Bengü Yayınları tarafından da basılmış, *Kırgızca-Türkçe Sözlük*’ün yayımlanması münasebetiyle Ankara’da Gazi Üniversitesi bünyesinde sözlükçülük çalıştayını düzenlenmiştir.

Daha önce *Tuva Türkçesi Sözlüğü* ve *Örnekli Hakasça Türkçe Sözlük* gibi çalışmalara da imza atmış olan Ekrem Arıkoğlu, sözlükçülük hususunda bilgi birikimine sahiptir. Kırgız-Türk Manas Üniversitesinde görev yaptığı yıllarda bu defa Kırgızca-Türkçe bir sözlük hazırlama işine soyunmuş olan Arıkoğlu, bilhassa Türkiye’de neredeyse elli yıl kadar Yudahin’in Rusçadan çevrilen *Kırgız Sözlüğü* isimli eserinin tek kaynak olarak kullandığının farkındadır. Yeni bir Kırgızca-Türkçe sözlük hazırlanması fikrinde olan Arıkoğlu, ekibiyle birlikte tasarladığı *Kırgızca-Türkçe Sözlük*’ü proje haline getirip Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Türk Uygarlığını Araştırma Merkezi’ne sunmuş, projenin kabul edilmesi üzerine *Kırgızca-Türkçe Sözlük*’ün yazılması işine girişmiştir.

Eser, günümüze kadar yayımlanmış olan Kırgızca madde başlı sözlükler içerisinde en hacimli olan çalışmadır. Ayrıca maddelerinin içerdiği anlamlar bakımından da en zengin çalışmalardan biridir. *Kırgızca-Türkçe Sözlük*’ün böylesine zengin bir içeriğe sahip olmasının altında yatan nedenlerden biri bizzat sözlüğün yazım ekibidir. Ekrem Arıkoğlu’nun sözlük yazma hususundaki teknik yetkinliğinin yanı sıra çalışma

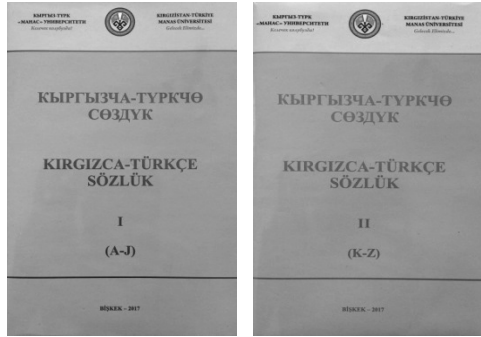
kadrosunun Kırgızistan’da resmî dil olarak kullanılan Rusça ve Kırgızca ile sözlüğün erek dili olan Türkiye Türkçesine olan hâkimiyetleri tabii olarak sözlüğün kalitesine olumlu yönde tesir etmiştir. Doktora tahsilini *Tuva ve Hakas Türkçelerinde Fiil* isimli tez çalışmasıyla tamamlayan Ekrem Arıkoğlu, Kuzey-Doğu Türk Lehçeleri alanında Türkiye’de öne çıkan birkaç isimden biridir. Dört yıl süreyle Kırgızistan’da görev yapma imkânı bulmuş olan Arıkoğlu, Kırgızcayla da yakından ilgilenmektedir.

Lisans eğitimini Kırgız-Türk Manas Üniversitesinde, yüksek lisans ve doktora tahsilini İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlayan Kırgız-Türk Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü Öğr. Gör. Dr. Cıldız ALİMOVA ve yine aynı kurumda görev yapan Öğr. Gör. Rahat ASKAROVA uzun süre Türkiye Türkçesiyle meşgul olmuş bu alanda uzmanlık kazanmışlardır. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini Kırgız-Türk Manas Üniversitesi’nde tamamlayan ve halen aynı kurumda Dil Hazırlık Bölümü Türkiye Türkçesi Öğretimi Koordinatörlüğünde görev yapan Dr. Işın Bilge Kağan SELÇUK ise Kırgızca konusunda benzer yetkinliğe sahiptir.

Kırgızca-Türkçe Sözlük’ün madde başları için esas alınan temel kaynaklarından biri *Kırgız Tilinin Sözdüğü*’dür. Bu çalışma yukarıda belirtildiği üzere A. Akmataliev’in redaktörlüğünde Cengiz Aytmatov Dil ve Edebiyat Enstitüsü tarafından 2010 yılında yayımlanmıştır. Sözlüğün 50.000 madde başı içerdiği belirtilmesine rağmen tespit edilebilmiş takribi 45.000 madde *Kırgızca-Türkçe Sözlük* için kaynak olarak kullanılmıştır. Madde başları için esas alınan bir diğer temel kaynak ise Karasayev’in *Kırgız Tilinin Orfografyalık Sözdüğü* isimli yazım kılavuzudur. İlk kez 1983 yılında yayımlanan çalışmada takribi 80.000 madde başı bulunmaktadır; ancak bunların bir kısmı çekim ekli olduklarından tekrara düşme adına sözlüğe dâhil edilmemiştir. Sözlük için kullanılan bir diğer kaynak Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük*’üdür. Esasen Kırgız Türkçesinde bulunduğu halde Kırgız sözlüklerine girmemiş olan kelimeler veya kelimelerin manaları *Türkçe Sözlük*’ten tespit edilerek *Kırgızca-Türkçe Sözlük*’e dâhil edilmiştir.

Kırgızca-Türkçe Sözlük’ün madde başları için kullanılan temel kaynaklardan biri de Kırgızca derlemidir. Bakıt ŞARŞEMBAYEV’in katkılarıyla atalar sözü, deyim, mani, türkü, bilmece ve destanlar gibi Kırgız folklor ürünlerini ve Çağdaş Kırgız yazarlarının eserlerini içeren binlerce kelime bilgisi destekli bir derlem tabanı oluşturulmuş yeni madde başları tespit edilebilme ve ayrıca söz konusu madde başlarına örnekler bulma hususunda derlemden faydalanılmıştır.

24.5x17 ölçülerine sahip olan sözlüğün ilk cildi A-J ikinci cildi ise K-Z maddelerine ayrılmıştır. İlk cilt 1020, ikinci cilt 1216 sayfa kadardır. Sözlük yaklaşık 76.000 madde başı barındırır. İlk cildin iç kapağı ve *İçindekiler* (Mazmunu) kısmından sonra sırasıyla *Baş Söz*, *Kiriş Söz* ve *Sözdük Tuuraluu* bölümleri mevcuttur. Bu bölümlerin ayrıca

Söz başı, Giriş ve Sözlük Hakkında şeklinde Türkiye Türkçesi aktarmaları da bulunur. Akabinde *Çağdaş Kırgız ve Türk Alfabeleri* tablosu ile *Kısaltmalar* listesi verilmiştir. Ardından sözlüğün maddelerine geçilir. İkinci ciltte iç kapak ve *İçindekiler* listesinden sonra *Çağdaş Kırgız ve Türk Alfabeleri* tablosu ile *Kısaltmalar* listesi eklenmiştir. Sözlüğün maddelerinin ardından milletleri, onların ülkeleri, dilleri, başkentleri ve para birimlerini gösteren tablolar ile yazar-eser kısaltmaları listesi sunulmaktadır.

Kırgızca-Türkçe Sözlük'ün madde başları Türkiye Türkçesinin alfabe düzenine göre sıralanmıştır. Teknik olarak sözlüğün Kırgızca olan madde başları Latin menşeli Türk alfabesi ile başlar ve küçük harflerle koyu olarak yazılmıştır. Ardından parantez içerisinde sözcüğün Kiril harfleriyle yazılı biçimi verilir. Bu defa kelime büyük harflerle koyu olarak yazılmıştır:

türk (ТҮРК)

Madde başlarından sonra varsa kısaltmalar kullanılır. Bunlar içerik olarak *ant.* (anatomi), *biy.* (biyoloji), *hlk.* (halk ağzı) gibi terim kısaltmaları, *is.-f.* (filin isim fiil – mastar- şekli), *ett.* (filin ettrigen şekli), *işt.* (filin işteş şekli) gibi gramer kısaltmaları ya da *bk.* (bakınız), *vb.* (ve benzeri) gibi referans kısaltmalarıdır. Yazar ve eser kısaltmaları farklı kategoride tutulmuştur. Kısaltmalar italik ve açık renkle yazılır. Gramer ve referans kısaltmalarından sonra gelen ifadeler madde başlarında olduğu üzere Latin menşeli Türk harfleriyle ve koyu olarak yazılmıştır:

darçe (ДАРЧЕ) bk. darça

ergi (ергиш) is.-f. ergi-

Terim kısaltmalarından sonra umumiyetle anlama geçildiği için terim kısaltmalarından sonra gelen ifadeler açık renkle yazılır:

linkor (ЛИНКОР) ask. Askeri donanma, deniz kuvvetleri.

Kelimenin birden çok anlamı varsa kısaltmalar, Arabik rakamlardan (1., 2., 3.,) sonra, kelime eşsesli ise Roma rakamlarından (I., II., III.) sonra da gelebilmektedir:

metafizika (МЕТАФИЗИКА) 1. fel.

açış- (АЧЫШ-) II. işt. aç-

Kısaltmaların ardından kelimelerin Türkçe anlamlarına geçilir. Birden fazla anlamı bulunmayan kelimelerden sonra doğrudan kelimenin Türkçe manası paylaşılır. Bu ifadeler büyük harfle başlar:

cañırgan ay (ЖАҢЫРГАН АЙ) gkb. Yeni ay, hilal.

Kelimenin birden çok manasının bulunduğu durumlarda farklı anlamları belirtmek için Arabik rakamlar kullanılır. Türkçe anlam Arabik rakamlardan sonra verilir:

cer (ЖЕР) 1. Dünya, yer. 2. Kara, deniz karşıtı. 3. Yer, yeryüzü.

Eş sesli ancak farklı manaları bulunan kelimelerden sonra ise Roma rakamları kullanılır. Türkçe anlam Roma rakamlarından sonra verilir:

cüz (ЖҮЗ) I. Yüz, doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı.

cüz (ЖҮЗ) II. 1. Yüz, çehre, sima, surat. 2. Belirli bir zaman dilimini bildirmede kullanılır.

Kelimelerin Türkçe açıklamalarının ardından her farklı mana için varsa Kırgızca örnek bir cümle verilir. Örnek cümleden önce imla olarak iki nokta kullanılır. Bu cümleler tırnak işareti içerisinde ve italik olarak yazılmıştır:

beym (БЕЙМ) Galiba: “ ‘Emi kaytıp kelatışat beym’ dep oyloodu.”

Kırgızca örnek cümleden sonra bir kısa çizgi ve örneğin alındığı yazarın veya eserin kısaltması gösterilir. Kısaltmalar nokta ile sonlanır. Yazar-eser kısaltmaları diğer kısaltmalardan farklıdır. Adı ve soyadı aynı harflerle başlayan yazarları ayırt etmek için genellikle Arabik rakamlar kullanılır. Örnek cümleler için 203 farklı yazar ve eserden faydalanılmıştır. Yazar-eser kısaltmalarından sonra parantez içerisinde cümlenin Türkiye Türkçesine aktarması verilir. Türkçe cümle düz karakterlerle yazılır:

şaş- (ШАШ-) 1. Acele etmek, sabırsızlık etmek, telaş etmek: “Mektepten üygö şaşat.” – CO1. (Okuldan eve acele eder.) 2. Telaşlanmak, telaş etmek.

Kırgızca-Türkçe Sözlük'te fiillerin mastarsız şekilleri kısa çizgiyle isimden ayrılmış, anlamlar Türkiye Türkçesine –mAk eki yardımıyla aktarılmıştır. Fiillerin isim-fiil ve çatı eki almış şekilleri kısaltmalarla gösterilmiş tekrar bunların manalarına değinilmemiştir.

Kırgızca-Türkçe Sözlük sanal ortamda çevrimiçi olarak da hizmet vermektedir. Sözlüğün çevrimiçi kullanımına <http://sozduk.manas.edu.kg/index.php> adresinden erişilebilir. Sanal sözlükte Latin ve Kiril harfler için ayrı tarama alanları mevcuttur. /ŋ, ɣ, ø, ɯ/ gibi sık kullanılan karakterler için hazır karakter destekleri de bulunur. Ancak sahip olduğu söz varlığını daha iyi yansıtabilmesi bakımından sözlüğün sanal sürümünün veri tarama formatının gözden geçirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Örneğin sözlüğün madde başlarından biri olan “süröt/ cypöt” sözcüğü “suröt/ cypöt” biçiminde tarandığında sıfır değerle karşılaşılmaktadır. Sanal arama motorlarında yoğun olarak kullanılan “komut düzeltme ve benzer sonuç sıralama” işlemlerinin sözlüğe adapte edilmesi aracılığıyla bu küçük problemin ortadan kaldırılabileceğine inanmaktayız.

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin kuruluşunun 20. yılı onuruna Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezinin bilimsel araştırma projesi olarak hazırlanarak Türk dünyasının hizmetine sunulan bu eserin yayım ekibine emeklerinden dolayı teşekkür eder benzer çalışmalarının devamını dileriz. Ayrıca eserin hazırlanmasına proje kapsamında destek veren Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesini de kutluyoruz.

Kaynakça

- ABDULDAEV, A., İSAEV, D., BEKCANOVA, R., BİYALİYEYEV, A., DAVLETBAYEV, A., KIRBAŞEV, K., MURATALİEVA, C., OSMONOVA, C., ŞAMURZİNA, R. (1969). *Kırgız Tilinin Tüshündürmö Sözdüğü*, Frunze: Mektep Basması.
- AKMATALİEV, A., ABDUVALİEV, İ., KADIRMAMBETOVA, A., KASIMGELDİEVA, M., SEMYANOVA, C., CAYLOOBAEV, B., İSABEKOVA, A., KONURBAEVA, R., MARAZIKOV, T., MUSAEV, S., OLCOBAEV, S., OSMANOVA, C., TOLUBAEV, M., ŞATMANOV, S. (2010). *Kırgız Tilinin Sözdüğü I (A-L), II (L-Ya)*, Bişkek: Avrasya Press.
- AKSU, Nurettin, İŞİK, Ayfer (1997). *Türkiye Türkçözü-Kırgız Türkçözü Sözdüğü*, İstanbul: MEB.
- ALİMOVA, Jyldyz (2006). *Coodarbeşim Destanı: Dil ve Üslup İncelemesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALİMOVA, Jyldyz (2011). *Türkiye Türkçesi Ağızları ile Kırgız Türkçesinin Söz Varlığı Açısından Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARIKOĞLU, Ekrem (1992). *Mihr ü Vefâ Mesnevisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARIKOĞLU, Ekrem (1996). *Tuva ve Hakas Türkçelerinde Fiil*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARIKOĞLU, Ekrem (2003). *Tuva Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK.
- ARIKOĞLU, Ekrem (2005). *Örneklî-Hakasça Türkçe Sözlük*, Ankara: Akçağ.
- CUMAKUNOVA, Güلزara (2005). *Türkçö Kırgızca Sözdük*, Bişkek: KTMÜY.
- ÇANKAYA, Selahaddin (2014). *Kırgız Sözdüğü, Kırgızca Türkçö - Kırgız Sözlüğü, Kırgızca Türkçe*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, ALİEV, Alaeddin Mehmedoğlu, ŞAYHULOY, Almas, KAJİBEK, Erden Zadaulı, YUSUF, Berdak, GÖKLENOV, Cebbarmehmet, MAHPİR, Valeriy Uyguroğlu, ÇEÇENOV, Ali, KONKOBAY UULU, Kadıralı (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, ALİEV, Alaeddin Mehmedoğlu, ŞAYHULOY, Almas, KAJİBEK, Erden Zadaulı, YUSUF, Berdak, GÖKLENOV, Cebbarmehmet, MAHPİR, Valeriy Uyguroğlu, ÇEÇENOV, Ali, KONKOBAY UULU, Kadıralı (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü II*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- GÜLENSOY, Tuncer, SAGINBAYEVA, Burul (2004). *Kırgız Türkçesi - Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi - Kırgız Türkçesi Sözlük*, Kayseri: EÜY.
- KARASAEV, H. K. (2009) *Kırgız Tilinin Orfografyalık Sözdüğü*, Bişkek: MTEB.
- MUKAMBAEV, Ceembay (2009). *Kırgız Tilinin Dialektolojiya Sözdüğü*, Bişkek: TATMY.
- SELÇUK, Işın Bilge Kağan (2005). *Oş İli Özgön İlçesi Köylerinde Yaşayan Türklerin Ağızları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bişkek: KTMÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SELÇUK, Işın Bilge Kağan (2014). *Biçim-Sözdizimsel ve Anlambilimsel Açılardan Kırgız Türkçesinde Çatı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Bişkek: KTMÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TDK. (1988). *Türkçe Sözlük, Genişletilmiş Yeni Basım*, Ankara: TDK.

TDK. (2011). *Türkçe Sözlük, Genişletilmiş Yeni Basım*, Ankara: TDK.

YUDAHİN, Konstantin Kuzmich (1957). *Russko-Kırgızskiy Slovar*, Moskva: Gosudarstvennım İzdatelstvom İnostrannıh İ Natsionalnıh Yazıkov.

YUDAHİN, Konstantin Kuzmich (1965). *Kırgızsko-Russkiy Slovar*, Moskva: İzdatelstvo Sovetskaya Ensiklopediya.

YUDAHİN, K. K. (1998). *Kırgız Sözlüğü Cilt I-II*, (çev. Abdullah Taymas), Ankara: TDK.

Elektronik Kaynakça

<http://kabar.kg/tur/news/k-rg-zistan-turkiye-manas-universitesinden-k-rg-zca-turkce-sozluk/>

<http://www.qiriminesi.com/kirgizistan-turkiye-manas-universitesinden-turk-dunyasina-buyuk-bir-hizmet-kirgizca-turkce-sozluk.html>

<http://mediamanas.kg/lang-en/2185-ktmden-krzca-trke-szlk.html>

<https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/dunya/manas-universitesinden-kirgizca-turkce-sozluk/342389>

<http://www.trthaber.com/haber/dunya/manas-universitesinden-kirgizca-turkce-sozluk-342389.html>

<http://m.aa.com.tr/tr/dunya/kirgizistan-turkiye-manas-universitesinden-kirgizca-turkce-sozluk/987055>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=919&Itemid=74